

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1997 m. vasario mėn. 1 d. / February 1, 1997

Nr. 23(5)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Krikščioniškoji mintis žiniasklaidos rinkoje

Krikščioniškas vertybes pažįstantieji ar jas skelbiantieji nesiriboja vien bažnytiniais klausimais. Jie nori pasisakyti ir paveikti plačiąją visuomenę ekonominėje, auklėjimo, ar teisinėje srityje. Pluralistinėje pasaulėžiūrų aplinkoje demokratinis procesas reikalauja, kad per politinę akciją dauguma piliečių būtų už vieną ar kitą krašto valdymo poziciją. Lietuvoje krikščioniškos minties žmonės pasirenka remti įvairias partijas, bet artimiausia jų idealų būtų Lietuvos Krikščionių demokratų partija. Ypač tokios idėjos, kurios turi pasisekimo Vakarų Europoje.

Šiais laikais tokias mintis propaguoti plačiai visuomenei yra tikrai nelengva. Patiems katalikams sunku išlaikyti kokybišką ir plačiai skaitomą spaudą. „Dienovidžio“ redaktorė Aldona Žemaitytė-Petruskienė prieš metus (Ateities savaitgalyje 1995.11.4.) pažymėjo, kad kairioji ir liberalioji Lietuvos spauda turi nepalyginamai didesnius tiražus ir žymiai didesnius finansinius išteklius. Jos redaguojamas savaitraštis bando orientuotis į gyvenimą per kultūros prizmę. Katalikiškoji periodinė spauda šiandien ne tik yra smukusi tiražo atžvilgiu, bet ten vis mažiau matyti kokybiškų pasisakymų viešojo gyvenimo klausimais.

Siekiant veikti visą plačiąją visuomenę, vien tarp savęs pasikalbėti neužtenka. Ir dėl politinės, ir dėl aplamai ideologinės priežasties krikščioniškos pasaulėžiūros žmonėms reikia kreiptis į visus per spaudą, skirtą plačiai visuomenei. Bet ir čia kyla problema.

Neseniai (1996 m. gruodžio 6 d.) „Apžvalga“ (krikščionių demokratų savaitraštis) turėjo du įdomius, tačiau skirtingus pasisakymus „Lietuvos ryto“ (liberalų dienraščio) ir vieno jo redaktoriaus – R. Valatkos atžvilgiu dėl porinkiminių nuotaukų gvil-denimo. Jaunųjų LKDP žmonių atstovas Žygmantas Pavilionis pakritikavo rinkiminę savo partijos veiklą siūlė be kitko: „... per ateinančius rinkimus reikia orientuotis į centro dešinę ir 'Lietuvos ryto' skaitytojų balsus.“ Tame pačiame numeryje Marytė Kontrimaitė nusiskundžia: „Jeigu p. R. Valatkos rašinyje ar kalboje paminima LKDP ar jos nariai, beveik tikra, kad jie bus supeikti ir paniekinti, apšaukti kairuoliais, tamsuoliais ar dar kaip nors... Neįsivaizduoju, ką LKDP turėtų padaryti, kad p. Valatka at-

šikratytų jau į įkyrią psichinę būseną panašios neapykantos mūsų partijai...“

Jei LKDP pasekėjai nesugeba savo nusistatymų visuomenei patraukliai ir logiškai pristatyti, tai jų kaltė, o ne bendrosios spaudos. Nepalankūs kritikai tik iš dalies paveikia teisę balsuoti turinčius. Laikraščio populiarumas šiandien iškyla per jo rašinių patrauklumą, o geros ar blogos išplatavimo galimybės tik iš dalies paveikia tiražo skaičius ir tai tik pradžioje leidinio pasirodymo. Yra kai kurių požymių ir nusistatymo punktu LKDP gretose, kurie turėtų išsauti ne tik p. Valatkos Krik-tiką, bet ir savikritiką. Pavyzdžiui, krikščioniškos minties politiskai nusiteikusiems žmonėms reikia patiemis apsispręsti, ar jie nori būti rytietiško ar vakarietiško „sukirpimo“ demokratai. Apie tai turėsime neįsivengiamai iš jų išgirsti netolimoje ateityje.

Nors ir yra gražių išimčių, vis dėlto nemažai svarstybų, kurios patenka į bendrąją spaudą apie politinį ir ekonominį gyvenimą iš krikščioniškos pusės būna kurtais ne per daug aukšto lygio. Daug nuosirdios emocijos, Dangaus tiesos invokacijos, o mažiau įtikinančios logikos. Bet nepaisant to, visgi lieka klausimas, ar toks „Lietuvos rytas“ savo vedamojoje linijoje turi vietos krikščioniško nusistatymo objektyviam vertinimui. Valatka paplaka ne tik LKDP, bet ir kitus jau keletą metų. Tai jo pareiga – jo amatas. Kaip ir daugelis liberalų, įskaitant ir išeivijos, jis, nelaimei, kartais nuslysta į tą „liberalų davatikiškumą“, kuris pasireiškia savo pozicijos ne vien dogmatiskumu, bet ir kitų nuomonės nužeiminimu. Sakykite, tai stilius. Bet vis dėlto apgailėtina, kada liberalizmo pozicijos deklaruojamos lyg „ex cathedra“ sumenkinant bet kurį, kuris kitaip svarsto ar pripažįsta kitokias gyvenimo vertybes.

Ypač šiomis dienomis pasvarstyti ir labai rimtai apie įvairius viešojo gyvenimo reiškinius ir padėtį bei išeitis būtina kiek galint plačiau. Kai kurie krikščionys demokratai mano, kad jie turi gerų pavyzdžių Vakarų Europoje, kaip reiktų tvarkytis ir Lietuvoje. Prispazinkime, kad kylančios klausimai yra itin sunkūs.

Nesėkmingos buvo Vakarų konsultantų utopinio kapitalizmo idėjos Rusijoje, nes jie nekreipė dėmesio į kitus to krašto gyvenimo faktorius. Nerealūs yra utopinis individualizmas,

Sveikiname 90 metų sulaukusį Bernardą Brazdžionį!

Rytoj, vasario 2 dieną, Bernardui Brazdžioniui sukanha 90 metų. Ta proga Poetą iš visos širdies sveikiname, jam dėkojame už tą nuostabų grožio, gėrio ir tiesos pasaulį, į kurį daugumą iš mūsų dar labai mažus jis įvedė, ir už tą išdintą Tėvynės meilę, kuria jis taip dosniai su mumis visą gyvenimą dalijosi, kuri mums buvo būtina ir gyvybiškai svarbi kaip duona – patys nemokėdami jos išreikšti nei išsakyti, iš jo rankų ją gavome.

Visiems mums švenčiant šį mūsų Poeto gimtadienį, neatsitiktinai ir šis „Draugo“ kultūrinis priedas skiriamas šiai suakcentuotai pažymėti. Antrajame puslapyje spausdinami patys vėliausi Bernardo Brazdžionio eilėraščiai: o greta pasitelkiame du iš pačių iškiliausių išeivijos lietuvių literatūros kritikų – Viktoriją Skrupskelytę ir Tomą Venclovą, kad jų išvalgių ir pastabų dėka dar syki galėtume išgyventi ir bandyti aprėpti Bernardo Brazdžionio ilgametę ir daugiasluoksnią poetinę kūrybą. Kokia ji didelė... Bet taipgi didelė todėl ir mūsų skola Jam. Ilgiausių metų, Poete!

Viktorija Skrupskelytė, „Egzodo poezijos šuoliai“, *Lietuvių Poezija III – išeivijoje 1945-1971* (Čikaga: Ateities literatūros fondas, 1971), red. Kazys Bradūnas.

Gyvenamajam laikui turbūt plačiausiai atsiveria Bernardas Brazdžionis. Kartais intymus ir lyriškas, jis neužsidaro individualių jausmų rate, realaus pasaulio nelaiko poezijos priešin-gybe ir todėl, derindamas poetinius ir gyvenimiškus impulsus, reaguoja į dienos įvykius, rašo pirmųjų įspūdžių įtakos, nebijo nei spontaniškų emocijų, nei kasdienybės išaugusių žodžių. Jo kūryba yra aktuali, išlaikanti glaudų ryšį su aplinka ir ypatingai su ta bendruomene, kurioje autorius gyvena. Atsiakyrėlio nuotaukų Brazdžionio poezija beveik nepažįsta, nes, poetinę idėją vystydamas, jis jaučia skaitytojo ar klausytojo artumą, žodžius taria ne sau, o kitam – draugui, miniai, Dievui – ir savo

kaip netikras buvo utopinis komunizmas. Nesinori tikėti, kad Lietuvos inteligentija apsisie be vertybių pripažinimo viešajame gyvenime ir be noro auklėti savo vaikus, o ne vien mokyti, kaip tai atsitinka kai kuriuose kraštuose.

Pasisakymai už atsakingą rinkos ekonomiką, žinoma, nereiškia Antikristo pozicijos gynimo, taip, kaip noras tinkamai auklėti jaunimą nekyla iš klerikalizmo. Intelligentija, tokia, kuri skaito „Lietuvos rytą“, sudaro dalį mūsų krašto vidurinėsios klasės. Ji, kaip ir daug kitur, ne tik mėgsta naujoves, bet yra ta, kuri palaiko šeimos ir viešąsias vertybes.

Nesutikime, kad jei katalikas, tai durnas, o jei dabar patriotas, tai jau idiotas... Nors, atrodo, tokių, nelaimei, irgi atsiranda, vis tiek yra krikščioniškos minties žmonių, kurie nori ir sugeba tinkamai bei išmintingai savo mintis išreikšti. Klausimas, ar

Bernardas Brazdžionis sutinkamas Vilniaus universitete.

Leonos Korkutienės nuotrauka iš ciklo „Poeto Sugrįžimas į Lietuvą“, IV

poezija iš tikrųjų santykiuoja su žmonėmis. Jei pirmieji Brazdžionio rinkiniai buvo daugiau subtilus asmeninių jausmų žaismas, šią intymią lyriką Brazdžionis dar Lietuvoje papildė visuomeninių, tautinių bei religinių motyvų eilėrašciais, o tremties metais, su pačiu pirmuoju 1945 m. rinkiniu sąmoningai rinkosi patriotinės poezijos stilių. Jautrus laikui ir visuomenės nuotaukoms, jis mokėjo subendrinti savo individualią išeivio patirtį, atrasti sintetinį ir taiklų, bet kartu stiprią emociją nudažytą žodį, ir tuo būdu palikto krašto nostalgijos persunktais eilėrašciais duoti meninio kūrinio pastovumo bei universalumo praeinantiems išeivių jausmams.

toks „Lietuvos rytas“ atpažins reikalą pasiūlyti ir viešojo gyvenimo klausimus iš visų pusių, įskaitant ir iš krikščioniškosios.

Lietuviškos dešinės rėmėjai labiau palaiko konservatorių idėjas, tiek „Lietuvos aide“, tiek „Dienovidyje“ ar „Valstiečių laikraestyje“. Parapijinių krikščionių demokratų nusistatymo mažai matyti, kad ir dešinė remiančioje spaudoje, o vakarietiško galvojimo katalikams plati spauda ne per dažnai leidžia iš viso pasireikšti. Iš čia žiūrint, galėtume viltis, kad visa tėvynės spauda, neišskiriant ir dešiniųjų, laikytųsi ne rytietiškos, bet vakarietiškos politinės kultūros.

Nauja valdžia išsavs visokių gyvybinių svarstymų, kurie turėtų vystytis ne tik Seime, bet ir spaudoje, dalyvaujant visokio nusiteikimo grupėms.

Ši poeto – tautos dainiaus rolė buvo istorijos padiktuota, tačiau ji esmėje neprieštaravo Brazdžionio talento tendencijom ir todėl poetą pastūmėjo jam natūralia, nors ir pavojinga, patriotinės poezijos kryptimi.

Patriotikos ir poezijos harmoniją Brazdžionio asmenyje, galbūt nulėmė jo ypatingas santykis su žodžiais. Jei dažnai poetai kuria prisiminimų, asmeninių pergyvenimų, intelektualinių interesų ar regimojo pasaulio vaizdų paveikti, Brazdžionis paskato kurti randa žodžiuose. Žodis, ypač tas, kuris turi literatūrinio, meninio ar retorinio atspalvio, Brazdžionio vaizduotę veikia taip stipriai, kad jis praranda ženklo pobūdį ir poeto pasidaro lygiai realus, lygiai sugestijuojantis kaip tuo žodžiu ženklinama realybė. Savo dinamiskumu žodis sąmonėje iššaukia daugybę asociacijų, skatina derinti melodijas, išvysto vaizdų žaismą, iš tikrųjų gimdo eilėraštį ir nustato jo ritmą, eiga, struktūrą. Kartais eilėraštis pirmąja eilute atvirai išsako emociją, kuri palaipsniui dengiama kaskart stiprėjančiu ir tirštėjančiu žodžių audiniu. Kartais, atvirkščiai, žodžiai igauna skaidrumo, ir emocija, palaipsniui kylanti į eilėraščio pirmąjį planą, visiškai atiden-

giama paskutine fraze. Turbūt idomiausi tie eilėraščiai, kur poeto mintis nukrypsta į praeities momentus, nes ir čia dažnai jaučiame žodžio pirmumą: prisilaimai, atrodo, iškyla literatūrinio stiliumi pasipuošę, lyg jie patys poeto sieloje gulėtų žodžiu, metaforų, vaizdų pavidale. Kai Brazdžionis mintimis grįžta į Lietuvą, jam „prieš akis sumirga raštų raštai“, prisimena kunininių gaisrų pilys, aidai „iš praeities / dainos, mįslės, pasakos“. Eilėraštis, idomu, supina literatūrinis ir apskritai kultūrinis motyvus, bet ne tiesioginius ir intymius gimto krašto prisiminimus. Jis turbūt iš tikrųjų išauga vieno žodžio poveikyje.

„Lietuva, kai aš tave tariu“ – rašo poetas pirmoje eilutėje, tiksliai nurodydamas savo kūrinio pradžią. Tačiau žodis, ypatingai tas, Brazdžionio kitam žmogui išartas žodis, yra bendruomeninis, mažiau ekskluzyvus negu prisilaimimai ar asmeninis išgyvenimas. Jo sugestijuojančios galios išsuktas, kūrinys lengviau išlaiko savo visuomeninį charakterį ir išvengia konflikto, kuris atsiranda, derinant asmeninį išgyvenimą ir patriotinės poezijos viešą, socialinį pobūdį.

Poetinė žodį Brazdžionis valdo meistriškai, išgaudamas drąsių ir pagaunančių kalbinių efektų,

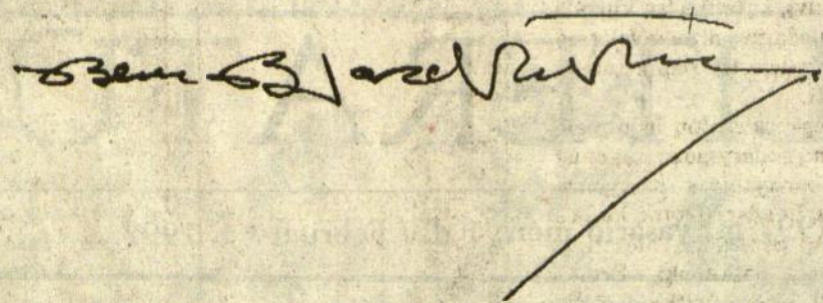
dramatinio struktūros pobūdžio, stiliaus ir nuotaukų įvairumo. Dingas, intymus, elegiškas, rūstus – jis taikliai pagauna kalbos niuansus, lengvai keičia balso toną, savo poetiškąją sielą kartą įvilkdamas į naują rūbą. Jo poetinis metodas nėra modernus ta prasme, kad jis tiki žmonių kalbos esminiu prasmingumu ir todėl siekia ne tiek atskirus žodžius įprasmiti, juos glaudžiai surišdamas su vidiniu pergyvenimu, kiek eilėraščio erdvėje žodžius tinkamai suderinti, surikiuoti, jiems duoti aiškumo bei skambumo, kartais net kūrinio stilių pritaikyti viešam skaitymui. Tiesa, Brazdžionio kūryboje netrūksta susitelkimo ir susimąstymo momentų, tačiau savo esmė paskirti jį išveda individualią emociją ar mintį į viešumą, greičiau išreiškia, skelbia poeto tiesą, nei stengiasi tiesą regėti. Tai skatina poetą atsižvelgti į klausytojo reikalavimus. Brazdžionis mėgsta eilėraštį pradėti staigia ir pagau-nančia fraze, toliau nuosekliai emociją vysto ir ją veda į kulminacinį momentą, o pabaigoje sintetiniu žodžiu užfiksuoja įspūdį. Jis taip pat gausiai naudoja retorinėmis priemonėmis. Žodžių pakartojimai, ryškiai nubrėžti kontrastai ar atidžiai išvystytos

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Švenčiame Bernardo Brazdžionio 90-ąjį gimtadienį! • Poeto naujausieji eilėraščiai • Bernardas Brazdžionis apie Juozo Kojelio knygą • Balio Augino odė Vaidilai Valiūnui • Kaip pakelti krikščionišką įnašą mūsų spaudai • Algimanto Kežio ir Zino Kazėno parodos • Nauja Lituanistikos instituto vadovybė • Roko Zubovo koncertai

Jonas Pabedinskas

TARP VISADOS IR NIEKADOS

Mes vaikštom susirūpinę ir nusiminę
Tarp niekados ir visados.
Mes žinom, kas vilioja nelaimingą minią
Ir ko ji tikisi po trupinio maldos.

Po tamsoje jos pasakytą žodžio
Ir po atsakymo netikro, nedrausaus.
Kai niekas nelaimingojo nebepaguodžia,
Kurio maldavimų dienų dienom klausaus.

Kam himnus, — nusivylę ir dangum, ir žemės
Valdovų pažadais, dar vis tikėdami, — giedos,
Prieš ką dar galvą kels, prieš ką nebesižemins
Tarp visados ir niekados?

Kai tu, kai aš, palikę margą minią, mudu
Vėl būsim vienu du į vieną dieną kelyje.
Abu išvysime, kaip ta diena kita diena nubudo,
Didi diena, deja, ne žemėje, deja...

1996.8.17

ŽODIS ŽODŽIUI

Žodis kaip kūdikis gimsta,
Žodis ir miręs gyvena...
Kas gi šiandieną ims tą
Žodį, kaip sielos peną?

Buvo tas žodis kadaise
Derlių nešantis grūdas,
Žodis šiandien turi baisyti
Tarnybą, kalba kaip Judas.

Žodis žydėjo ne kartą,
Kaip vasaros flora ar fauna,
Kaip kirvis šiandieną jis kerta
Kitą žodį, kaip pjūklas pjauna.

Žodi, žydėjęs ir vaisių
Brandinę ir šlovinę mintį,
Tartas su meile kadaise.
Ėjęs teisybės ginti.

Žodi, teismo suolan sodintas,
Žodžio prasmės neišdavęs,
Šiandien tu kas kelintas,
Tartum be piemenio avys...

1997.1.22

ATRODO

Atrodo, kad visas tas mūsų pasaulis
Jau eina iš proto,
Atskirti nelengva jau žemę nuo saulės,
Protingą — nuo idioto.

Atrodo, kad visa, liežuviais ką mala, —
Teisybė, o tiesa — melu vainikuojam,
Kad plaukiame į uostą, o lipam į salą,
Kad vaikštom kaip žmonės, o vaikštome
galva žemyn, aukštyn — kojom

Atrodo, kad šimtmečiais kūno vergijoj nebuvom,
Ir kūnui, ir sielai laisviausiąją laisvę sukūrė,
O skęstam ir grimztam, de facto, ir pūvam,
Iš pertekliaus šokam ir pokylius keliam de jure.

Sprendimą tikriausiai suradę veiklos netikrumuos,
Į bankus galus, kurie nesueina, paslėpę,
Žadėję statyti Nabu kadnezaro karališkus rūmus,
O statome šuniui pririšti palėpę.

1996.5.26

IR TAIP, IR NE

Nesantaikų nesutarimai

Kažkas man sako „taip“, kažkas man sako „ne“,
Kažkuo trumpai tikiu, kažkuo vėl abejoju,
Kažkas pikta pataiso kalbantį mane,
Kažkas kely man būtinai suras ir kliūčių, ir pavoju.

Tokia nesantaika, žmogau, nesutarimų tiek tavų,
Ir logika neranda tikro Logos,
Dienų daugybė nelabai žavi:
Dažnai didžiulis katastrofų katalogas.

Nelaimės, netektys ir skolos, ir teismai, ir ligos
Mus veja vakarop nuo pat anksčiausio ryto,
Tik mirčiai esame visi kaip vienas lygūs,
Tik jai nėra nei giminių, nei favoritų.

Dažnai nesantaikų net kelios po tuo vienu stogu:
Ir tiem, kurie su togom, ir tiem, kurie be jų,
Ir laukiantiems mirties, žadėtos astrologų,
Ir tiem, kur su insignijom, aplaistytom krauju.

1996.5.30

RAMYBĖS BRASTA

Tylu tylu. Ramu ramu. Nė garsas neprabyla,
Jau žiba žiburėliai vakaro, sužibę.
Išsiklausykime į tą žvaigždynų tylą,
Išžiūrėkime į vakaro ramybę.

Pavasaris, it povas, vaikšto miesto parke —
Nė liūdno atdūσιο, nė dar liūdnesnio garso.
Išsiklausykime į savo sielą, ji kaip kažko verkia,
Ir kaip juodi šešėliai keičia mūsų veido versą.

Tylu tylu. Ramu ramu. Tai žemė meldžiasi užmigus,
Tai žvaigždės, girtos vėjo pabaidytos, plazda,
Tai debesų, kol netamsu, didžiulės knygos
Be garso brenda į didžiulę brastą.

NESKUBĖKIM IŠEITI

Dar pabūkim drauge. Neskubėkim išeiti.
Ar kas mūsų kur laukia? Ko skubam?
Te sugrįžus jaunųjų dienų voveraitė
Mums pašoks po palinkusiom lubom.

Čia, kur mūsų įmintos gyvenimo pėdos
Sunkiuose takuose į lengvesnį rytą,
Ar nemiela sušnekt su kaimynais susėdus —
Su senais, su jaunais? Neskubėkim! — kartoju.

Rinkom žiedus į širdį, kaip derliaus aruodą,
Dėjom grūdą prie grūdo sau žemišką krautį,
Dar užmirškime tą rudens darganą, gruodą,
Dar pabūkim drauge, neskubėkim išeiti!

1996.6.14

BŪTIES PARADIGMOS

Einame per šią buitį,
Pradžią Pradžiai meldamies,
Kas galėtų mus išguiti
Iš gyvenimo versmės,
Neišsenkančios kaip senka
Vasaros dienų kaitra,
Neužankančios kaip anka
Senstančių širdžių aistra,
Neužgestančios, kaip gesta
Paskutinis spindulys,
Kai gyvybės genas mažta
Augt, atgimt nebegalįs.

Einam mes per šią būitį,
Nebūties neklusdamie,
Ar dar būti ar nebūti
Savimi ir žmogumi.
Jei savos genties paklusim,
Viešpaties neužmirštos,
Buvom, esame ir būsim
Sąnariai — gyvos tautos,
Jei rašysi testamentą
Jai sava ranka ir jei
Nepabūgęs, kuo gyventa,
Tart „sudie“ tam nebijai.

SU SĄLYGA „JEIGU“

(Iš laiško bičiuliui į Lietuvą)

Susilaukt sukakties būtų laimė,
Plius ką nors tikėtą, nestaigų,
Tiktai nieks neateina savaime,
Tik tas vienas nežinomas „jeigu...“

Susitikt su tauta būtų gera
Ir dar tarti jai žodį įtaigų,
Kaip Vaidilai Valiūnui dera,
Jei ne vienas žodelis, tas „jeigu...“

Duok, Dangau, būt — širdingai
maldauju, —
Laiko vėjų nenuneštu daigu, —
Noriu bert tų daigų pilną sauja,
Kad nebūtų tos sąlygos „jeigu...“

1996

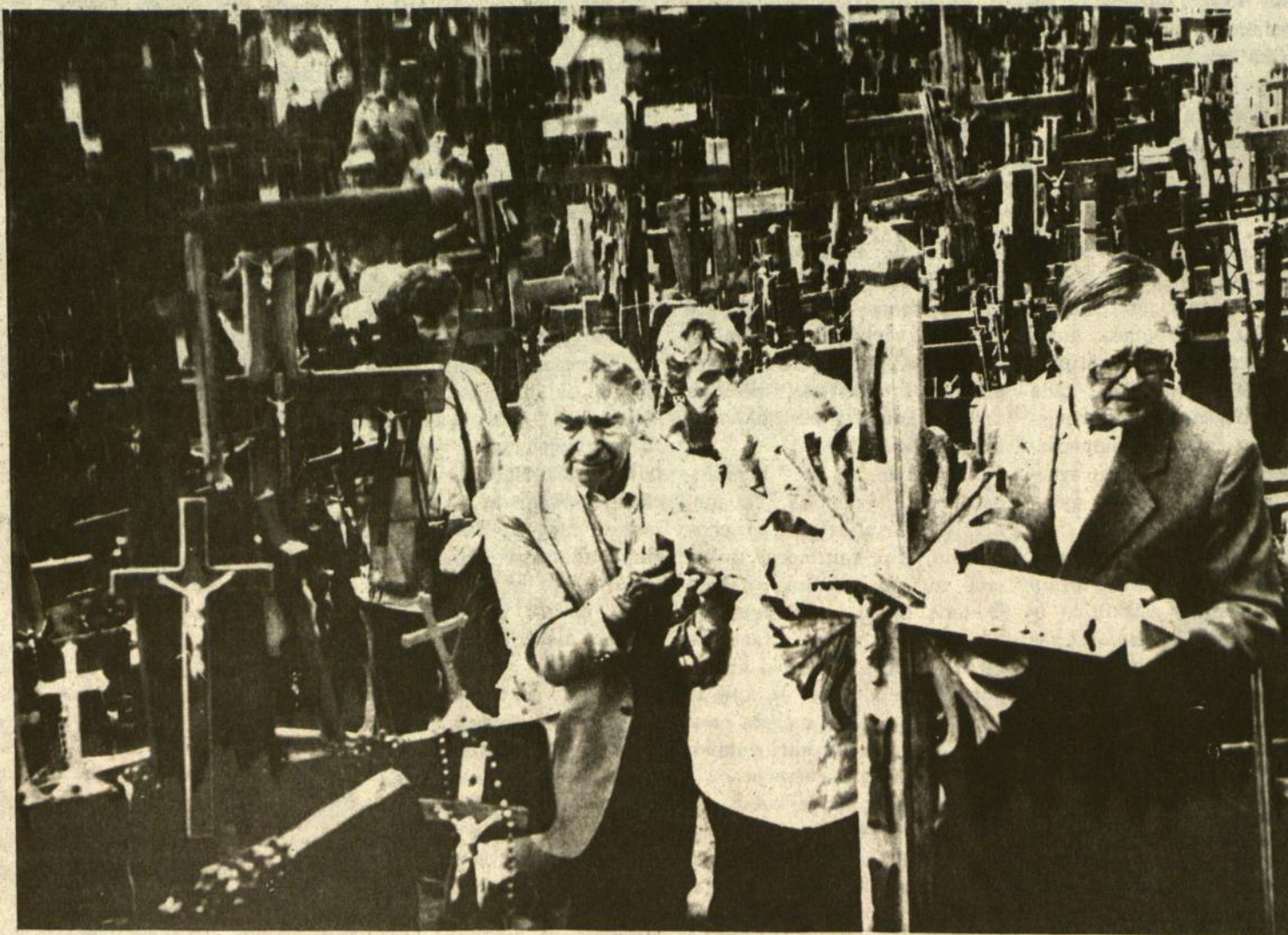
Apie Bernardo Brazdžionio poeziją

(Atkelta iš 1 psl.)

paralelės, hiperbolės, dialogo forma, sąmojaus ir žodžių žaismas, palyginimai — tai tik keletas Brazdžionio poezijoje taip gausaus retorinio elemento pavyzdžių. Nors poetas ne visada išvengia retorinio dirbtinumo, jis daugiausia retoriką sumaniai panaudoja eilėraščio užslėptai minčiai parodyti, atsverti jausmo veržlumui, ar net išgauti gilaus žodžių audinio įspūdžiui.

Dėmesys retorikai ir apskritai kalbiniam elementui Brazdžionui paradoksiškai duoda konservatyvaus ir modernaus poeto polinkų. Pavyzdžiui, jam yra visiškai svetimas modernios poezijos atkaklus, bet kartu įtarinėjantis, veržimasis žodžius pripildyti naujos prasmės. Jis pasitiki savimi ir savo žodžio galia, nejaučia, kad žodžiai galėtų meluoti, ir todėl nevengia kalbos turtingumo, vaizdų gausos, retorinių efektų. Jo poezija, jei ją lyginsime su kai kuriais paskutiniųjų dešimties metų eigoje iškilusiais, taupaus ir santūraus stiliaus poetais, atrodo lyg didžiulis žodžių potvynis, kuris ne tik prasmes pridengia, bet jas išvis paskandina. Bet iš kitos pusės, gali būti, kad Brazdžionio jautrumas ir meilė kalbai jį ska-

tino ieškoti naujų žodžių efektų, ir tuo būdu vedė į drąsius ir įdomius eksperimentus, ypatingai sintaksės ir eilučių sukarpymo atžvilgiu. Jei jo poetinis žodynas ir vaizdų struktūra, patraukę dėmesį savo naujumu nepriklausomybės metais, mažai pasikeitė, jo sakinio struktūra, loginiai perėjimai ar posmų išdėstymas nesustingę įprastinėse formose ir, daugiau nei kuris kitas Brazdžionio poezijos elementas, rodė poeto pastangą neužsidaryti tradicinėse formose. Kartais Brazdžionis tiek radikalus, kad jo žodžių žaismas veržiasi pro loginius varžtus, primindami tuos rašytojus, kurie sąmoningai ieško beprasmiškos kalbos. Skirtumas tas, kad Brazdžionis tiki žodžiu, ypatingai poetiniu žodžiu. Jo skatinamas, jis per visą savo kūrybos laiką siekė atsinaujinti. Nors lietuvių poezijoj Brazdžionis yra apstėjęs susijęs su religine bei patriotine lyrika, vis dėlto vienas kitas eilėraščių suskamba ir labai kitokia gaida. Yra net tokių, kur poetiniu žodžiu autorius skverbiasi į pačius giliausius sąmonės sluoksnius ir čia pasiekia neįprastą, į sapnus panašią viziją. Tada jo žodis pasiduoda vidinio regėjimo jėgaj, retorinis elementas pranyksta, akimirka jaučiame Brazdžionį, lietuvių

Bernardas Brazdžionis Kryžių kalne, Lietuvoje.

Vincas Korkučio nuotrauka iš ciklo „Poeto sugrįžimas į Lietuvą“, III

poezijos išėivijoje klasiką, atsi-
veriantį modernioms poezijos ten-
dencijoms.

Tomas Venclova, „Bernardas
Brazdžionis“, *Lietuvių egzodo
literatūra 1945-1990* (Čikaga: Li-
tuanistikos institutas, 1992), red.
Kazys Bradūnas ir Rimvydas Šil-
bajoris.

Bernardas Brazdžionis — vie-
nas pačių iškiliausių nepriklau-
somybės metais susiformavusių
lietuvių poetų. Priklausydamas
neokatalikiškajam visuomenės ir
literatūros sparnui, jis anksti
patraukė skaitytojų dėmesį vizio-
nieriška ir tragiška lyrika, kurio-
je bibliniai motyvai derinasi su
modernizmu. Toje lyrikoje vyravo
artėjančio karo, okupacijų ir
tremties nuojauta. Okupacijų pe-
riodu Brazdžionis igijo tautinio
poeto statusą ir tapo beveik toks
pat populiarus, kaip ankstesnėje
epochoje buvo Maironis. Egzileje
Brazdžionio poezija pirmiausia
vykdė socialinę funkciją, pala-
kydama lietuvių identitetą ir
gindama Lietuvos bylą pasaulio
akivaizdoje. Šiuo laikotarpiu
Brazdžionis atsidūrė jaunesniųjų
poetų šešėlyje. Tačiau geriausias
ji jo eilėraščiai, rašyti tiek ne-
priklausomybės periodu, tiek ir
vėliau, virto chrestomatiniais, o
jų autorius pelnė lietuvių litera-
tūros klasiko vardą.

(Nukelta į 3 psl.)

Iš nakties į rytą

**BERNARDAS
BRAZDŽIONIS**

Juozas Kojelis knyga *Iš nakties į rytą* (Kaunas: „Garso“ leidykla, 1996), pasirodžiusi Lietuvoje prieš keletą mėnesių, tuojau susilaukė sutikimo ir ne vieno labai palankaus vertinimo. Apie knygos sutikimą, įvykusį 1996 m. spalio 26 d. Kaune, dienraštis *Kauno diena* spalio 28 dienos numeryje pirmo puslapio pirmose skiltyse rašė:

„Kauno savivaldybės didžioji posėdžių salė, kurioje neretai verda politinės, ūkinės, žinybinės, net asmeninės aistros, praėjusį šeštadienį, lyg pačiais geriausiais pirmaisiais Atgimimo metais, priminė vieningai dūžiantį bičių avilį.“

„Svytėjo šventiški veidai, žibu-riavo vėsios rudeninės gelės, kaip iš gausybės rago liejosi patys geranoriškiausi žodžiai...“

„Seimo nariai, visuomenės veikėjai, kultūros kūrėjai, giminės ir artimieji gražiai pagerbė iškilią išeivijos žurnalistą Juozą Kojelį.“

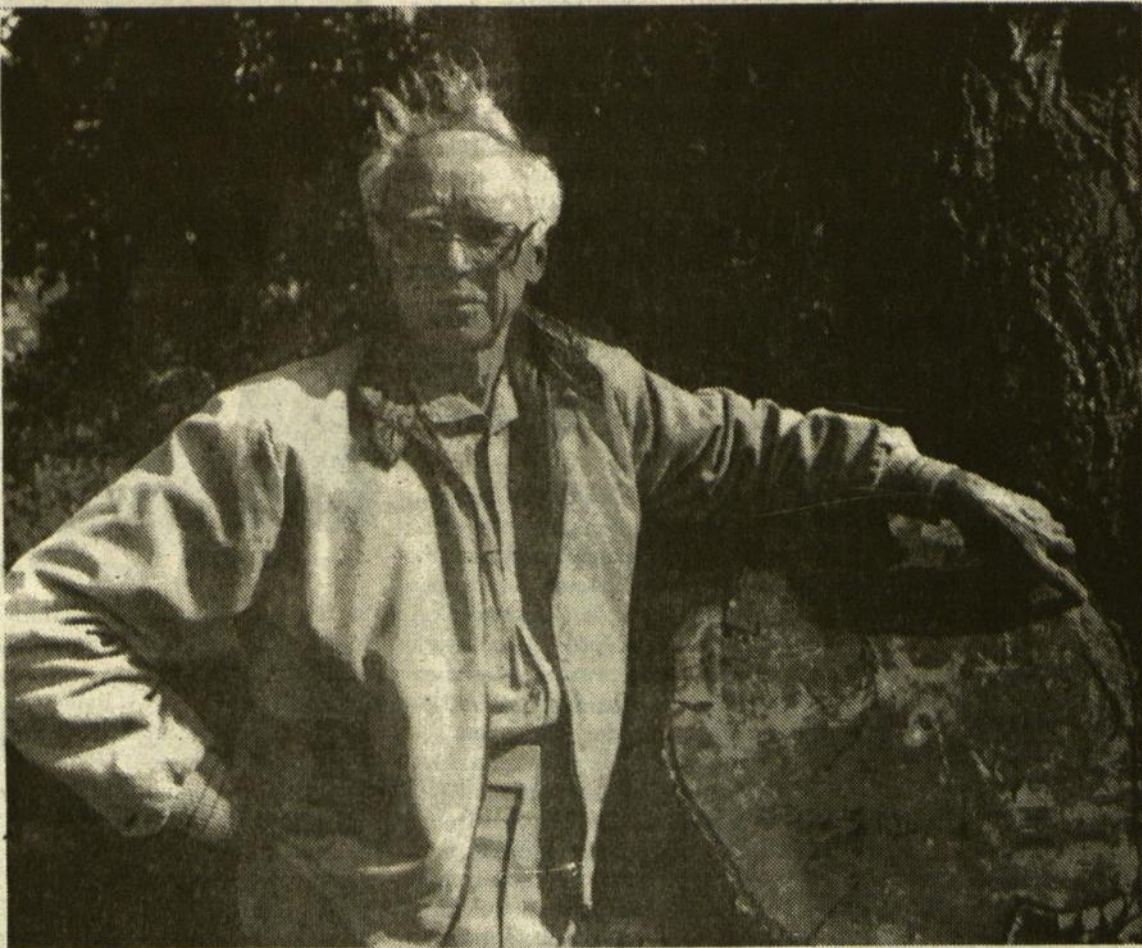
Taip rašė ne koks, kad ir pirmas eilės spaudos darbuotojas, taip rašė Lietuvos rašytojų sąjungos Kauno skyriaus pirmininkas Petras Palilionis. Jis pasakė ir knygos sutikimo žodį, pavadinęs Juozą Kojelį veikla „viso gyvenimo knyga“, kurioje „atsiveria didelės minties laukas, prispaigstytas skaudžių išgyvenimų, karštos patriotikos, aštrios polemikos, gajų įžvalgų...“

Tokioje aplinkoje ir tokioje šventiškoje nuotaikoje, aišku, nebuvo galima išskaičiuoti nei visų tematikos dalių, nei daugelio knygos teigiamybų – parodyti rašto stiliaus, glaustumo, polemikoje – tikslumo, orientacijos ir greitos logikos vingių ir daugelio kitų žurnalistui reikalingų gerų privalumų, nekalbant apie tematikos žinių bagažą ir intelektualinį išprusimą. Perskaityta knyga rašytojui Petriui Palilioniui padarė įspūdį beveik neregėtų negirdėtų naujienų sandėlio apie išeiviją ir jos politinę veiklą Lietuvos laisvės labui.

Ir tikrai: rašytojas Palilionis neperdėjo – iš šios knygos, kurią būtų galima pavadinti lietuviškos išeivijos enciklopediniu faktu, datų, asmenų vardų, problemų vardinu arba lietuvių išeivijos gyvenimo penkiasdešimties metų *thesaurus* (iš graikiško žodžio, reiškiančio lobi, atsargas, aukso kaip turto kaupimą). Iš jos Lietuvos žmonės galės susidaryti pilną, išsamų, turiningą išeivijos visuomeninės veiklos vaizdą, kurį sovietiniai žurnalistai buvo ne tik nesąžiningai iškraipę, bet ir pagal komunistinę moralę sužaloję ir neatpažįstamai sutęsę. Šiandien pas Lietuvos skaitytoją, dar ketverius metus patyrusį pakartojamą „tarybinį“ melo ir smurto siautėjimą, knyga ateina kaip *vade mecum* ir laužta nenulaužta didelė tautos medžio šaka už tėvynės sienų.

Jau teko išgirsti pastabų ir iš išeivijos žmonių. Mūsų garbusis monsinjoras Jonas Kučingis (Los Angeles lietuvių Šv. Kazimiero parapija) pasisakė šią Kojelio knygą pastatęs knygų lentynoje greta Švento Rašto. Neabejoju, kad ne dėl panašaus formato; ji to verta dėl savo turinio, dėl didelės visuomeninės ir tautinės reikšmės, dėl moralinio tono, kalbant apie skaudžias problemas. Dvasininko žodis tai patvirtina. Jau vien dėl jos ūgio, dėl knygos formato ir puslapių skaičiaus (500!) nestatys jos šalia „Pupų dėdės“ talalūškų!...

Tai dviejų vertintojų nuomonės. Paklauskime ir trečiosios. Aš pats Juozą Kojelį knygą – solidžią, puikiai techniškai išleistą,

Juozas Kojelis Vilniuje 1992 metais

Antano Sutkaus nuotrauka

sumaniai redaguotą (Vidmanto Valiušaičio), statyčiau knygų lentynoje šalia žymiųjų mūsų valstybininkų – Biržiškų, Krupavičiaus, Pakšto, Ereto, Dovydaičio, Landsbergio, šalia diplomatų Turausko, Klimo, Dambravos...

Labai norėtusi, kad knygos vardas būtų „Iš nakties į dieną“, bet autoriaus įsitikinimu (o gal ir faktų liudijimu), po nakties dar ne diena, o tik rytas. Ne tik simboliškai, bet ir realiai. Nesu tikras, bet man rodos, kad tuo pačiu metu, kai spausdėvė knyga buvo renkama ir spausdinama ir autorius ieškojo jai vardo, esu parašęs šmaikštų kalambūrą, kuris ši trumpa tarp nakties ir dienos tarpa nusako poezijos žodžiais (gal irgi netiesiogiai, užuomina) dviejų balsų dialogą:

TARP NAKTIES IR DIENOS

— Jau ne naktis.

— Dar ne diena.

— O kas?

— Paklauskiau aš nakties Naktis tylėjo.

— Ji viena

Nežino savo dabarties.

— Dar ne diena.

— O kas? — paklauskiau Dienos. Atsiliepė šviesiu balsu.

Nors buvo dar tamsių tamsiausia, O jai atrodė, kad šviesu.

Tokia ši mūsų būseną...

Kas kitądien kasdien ja bematys?..

*Dings tartum ragana sena.
— Dar ne diena.*

— Ir ne naktis.

Taigi, kad ir ne diena, bet ir ne naktis, o rytas. O apie tą ilgą (penkiasdešimties metų) ir sunkią naktį, kurią turėjo išgyventi Lietuvos žmonės ir kurią taip stengėmes mes, išeiviai, jei jos tuo tarpu neprasalinti, tai bent praskaidrinti viltimi, kad ji neamžina ir kad yra kas tuo, kiek galėdami, rūpinasi – apie tas pastangas ir yra daugeliu atvejų Juozas Kojelio knyga.

Jis pats tos knygos neredagavo; jis tik davė (arba nurodė) medžiagą bei šaltinius, kur ją rasti. O sudarė veiklą šaunus Lietuvos jaunosios kartos kultūrininkas, vienas iš labiausiai prisikišusių intelektualų rezistentų, buvęs Kauno dienraščio *Kauno laikas* (vėliau *Garso*) redaktorius, Vidmantas Valiušaitis, pats išleisęs suredaguotą stambų Sąjūdžio meto publicistikos rinkinį *Žygio draugams*. Reikia tiesiog stebėtis, kaip žmogus, nedalyvavęs toje kelių dešimtųjų metų išeivijos veikloje, paėmęs tik „pliką“ medžiagą į rankas, sugebėjo ją klasifikuoti logiškai, pagal įvykių seką sugrupuoti nebe vien poleminių rašinių, interviu, laiko ir įvykių rašinių margą rinkinį, bet paruošti, rodos, taip ištisai ir rašytą veiklą.

Detalizuotas turinys užima penkis knygos puslapius. Tik turinio dalių bei skyrių

pavadinimus paminint, susidarytų ištisas išeivijos veiklos, kovų dėl Lietuvos ir dėl Baltijos šalių bylų katalogas, išmargintas rezoliucijų, darbų, ginčų, džiugėsio dėl sėkmės ir nusivylimo dėl savųjų nesutarimų nuotaikomis.

Nesileidžiant į detalizuotą turinio nagrinėjimą, baigdamas norėčiau iškelti bent keletą Juozo Kojelio, kaip žurnalisto, bruozų, kurie jį išskiria iš daugelio kitų išeivijos spaudos bendradarbių, rašančių, kad ir gražias, bet tik korespondencijas arba neva virtualines „studijas“, mažą ką bendro turinčias su išeivijos realybe ar su lietuvių tautos reikalais, kai, Juozas Kojelio žodžiais tariant, išdidumas bei savigarba ir negerbimas kito nuomonės „neapykanta aptemdo akis ir protą“.

Minėtas Petras Palilionis, norėdamas pabrėžti Juozą Kojelį literatūrinį stilių, mastymo nuoseklumą ir logiką, ištikimybę istorinei tiesai, išvardijo profesorius, kurių paskaitų Kojelis klausė Vytauto Didžiojo universitete: tai Vincas Mykolaitis-Putinas, Vincas Krėvė, Balys Sruoga... O prie jo „literatūrinio skonio“ prisidėjo ir jo estetiški kriterijai, kuriuos esą galėję paveikti ankstesnieji universiteto studentai Salomėja Bačinskaitė-Nėris, Antanas Miškinis, Jonas Aleksandravičius (vėliau Aistis)...

Smarkiai abejoju, ypač dėl tų profesorų, kurie į publicistiką

tačiau neįėjo; o Salomėjos Nėries ideologinė kontroversija ir humanistinių-krikščioniškų idealų išdavimas kaip kiekvieną kitą patirtą lietuvi, kataliką (su kuriais jis studijuodamas draugavo), taip ir Kojelį galėjo tik papiktinti ir atgrasinti.

Aš jo logikos stulpų ir jo mąstymų rėmų sudarymo protagonistais ir mokytojais laikyčiau Biržišką, Benderį (lotynų kalbos profesorius), Sezemaną (filosofijos profesorius), Salkauskį, Eretą, Dovydaičį. Literatūriškai Kojelis išpruso, susipažindamas su lotynų klasikais, ką paliudytų jo diplominis darbas apie Horacijaus kūrybą. Galėčiau pagirti kolegą Juozą už tai, kad iš Vinco Mykolaitio-Putino pasimokė humanistinės inteligencijos, o iš kitų neišmoko keliaveidžio cinizmo.

Jeigu jau ieškoti Kojelio mokytojų ar giminės gerų ištakų, sakyčiau, kad Albertas Vijkas Kojelavičius (g. 1609), gyvenęs septynioliktajame šimtametyje, Jėzuitas, dėstęs teologiją ir retoriką, suredagavęs panegirinių kalbų rinkinį, skirtą Vilniaus akademijos kancleriui, parašęs keletą knygų, o svarbiausia Lietuvos istoriją 1650 metais (pasiremdamas Strikovskio veikalu, tik daugiau lituanistikos pridėjęs). Albertas Vijkas Kojelavičius, vieno šviečiamosios epochos istoriko (Goettingen'o mokyklos kūrėjo), Šlecerio teigimu, buvęs „geriausias ano meto istorijos rašytojas“.

Man atrodo, kad ir mūsų Juozas Kojelis, kaip ir jo tolimo bendrapavardžio Alberto, geriausios rašymo savybės yra „idomus dalyko dėstymas, sprendimų aiškumas ir kritiška nuovoka“. Kad ir netiesioginis mokymas, Juozas Kojelis teisingu faktų argumentavimu, tiesos ir laisvės teologiniu tikėjimu gal kai kuriais atvejais pralenkia net savo „mokytoja“ – šventosios teologijos daktarą.

Išpūdingai prakalba į lietuvių skaitytoją pirmoji lietuviška knyga, parašyta Martyno Mažvydo, kurios 450 metų sukaktis čia pat, žodžiais: „Imkit mane ir skaitykit“. Kiekviena ir šių dienų knyga tų žodžių neužmiršo. Taigi ir mūsų mielo bičiulio Juozas Kojelis knyga ne kitaip byloja į kiekvieną iš mūsų: „Broliai ir seserys, imkit mane ir skaitykit ir tatai skaitydami permąnykit“.

Apie Bernardą Brazdžionio poeziją

(Atkelta iš 2 psl.)

Brazdžionio poetinis kelias pasižymi vientisumu, bet jį vis dėlto galima perskirti į du periodus, kurių ribą nustato pati istorija – į nepriklausomybės periodą ir okupacijų bei tremties periodą.

Ankstyvojo laikotarpio Brazdžionis žymiau nukrypsta į modernistinį eksperimentavimą, negu brandžiaisiais savo kūrybos metais, kada jis labiau laikosi tradicinio žodyno bei stabilų klasiškinų eiliavimo formų. *Baltųjų dienų* Brazdžionis dar tik mokosi poetinio amato. Šiuo metu jis daug ką savinasi iš lietuviškojo simbolizmo, susiisaukdamas ne vien su Putinu, bet ir su Balys Sruoga, Faustu Kirša, nevengdamas abstraktų metaforų ir šampų (*sutemų nokturnai, širdžių okeanai, šventieji aukurai*). Vietomis jo eilėraščiuose pasigirsta romano ir operos intonacijos (*Flavija*), atsiranda retoriški, sentimentalių gaidų. Bet jau ir čia ryškėja Brazdžionio individualumas. *Poeto autobiografija*, kuri yra tarsi visos jo lyrikos įvadas, vykusiai perlauija socialinius motyvus per asmeninio suvokimo prizmę: kalbėdamas trumpomis kapotomis frazėmis, Brazdžionis sudaro gyvos, simpatyngai naivios emocijos išpažinties įspūdį. Dažnai po literatūrinės alegorijos prasiveržia gaivališkas religinis pergyveni-

Žurnalistas Juozas Kojelis ir poetas Bernardas Brazdžionis Juozo Kojelio knygos sutiktuose 1996 m. lapkričio 17 d. Los Angeles.

ODE VAIDILOS GYVENIMO UPEI

**Poeto Bernardo Brazdžionio
90-ajam gimtadieniui**

BERNARDAI,

Nebijok vėjo ir 90-ies balų!

Didžiojo Kryžkelė žaibų ir audros! —

Tavo Upė veržli —

Ji srovės neužšalus —

Jos krantuos amžinoji aušra Tau žėrus! —

Kas Tau Laikas? Minutės, sekundės?

Ir tos dienos — nuytę žiedai?

Nors klajūno malda

Visagaliui raudovo ir skundės —

Bet Upės Tavo nesukaustė ledai! —

Tebanguoja Gyvenimo Upė Tavoji

Po Tėvynės lankas išsiliejus —

Tu lūpom Vaidilos Valiūno dainuoji,

Tu šaukei Tautą Gyvybei,

Tavo balsas iš Kalnų Svetimų

Suskambėjęs

Pranašingai sugrįžta Tėvynėn

Lyg žydinčios Laisvės vėjas!

Ak, Bernardai,

Lyg Šiaurės Pašvaistė,

Tu nušvitęs eini per pasaulį:

„Baltas baltas kaip vyšnės viršūnė,

Kaip Tėvynės vėl nemarūnė“ — — —

Tu Tautos Gyvenimo Upei

Grozio Lieptą tiesi! — —

Balys Auginas

mas, toks būdingas vėlesniajam Brazdžionio („Oremus“, „Pasimeldimas“). Nemažai vietos eilėraščiuose užima gamtos motyvai, lietuviško tradicinio sodžiaus paveikslas, sklindamas jaukių detalių ir romantiško svajingumo („Tolimas kaimas“). Jau šiuo ankstyvuojančiu metu Brazdžionio poezija pasižymi ypatingu skambumu ir muzikalumu, organiškai ritmika, gausiais vidiniais rimais ir aliteracijomis; tradicinis maironiškas ketureilis gerokai atnaujina, pajvairinamas pauzėmis bei papildomais skiemenimis, o greta jo atsiranda ir sudėtingos strofų. Pastebėtina, kad labai anksti ima ryškėti du Brazdžionio poetinės semantikos centrai, svarbiausieji jo kūrybos archetipai — neregys ir keleivis: pir-

[...]

Brandžiausiuose rinkiniuose *Krintančios žvaigždės, Ženkla ir stebuklai, Kunigaikščių miestai* Brazdžionio balsas praskaidrėja ir sutvirtėja. Atsisakęs paviršutiniško epatažo, poetas dabar gvildena religines ir filosofines temas aiškiai, išbaigiai ir giliai, su klasiškinu įtaigumu. Daugelis šio laikotarpio eilėraščių („Gaudė gražios girios“, „Mes neturime namų“, „Pavasario varpai“, „Mėnulio spindulys“), „Per pasaulį ke-

(Nukelta į 4 psl.)

„Lietuvių dienų“ žurnalo, leidžiamo Los Angeles, dešimtmečio minėjime 1980 metais kalba „Lietuvių dienų“ redakcijos narys Juozas Kojelis, dešinėje — žurnalo vyriausiasis redaktorius Bernardas Brazdžionis.

* Žodis, tartas Juozo Kojelio knygos *Iš nakties į rytą* sutikime ir jo 80 metų sukakties minėjime Los Angeles 1996 m. lapkričio 17 d.

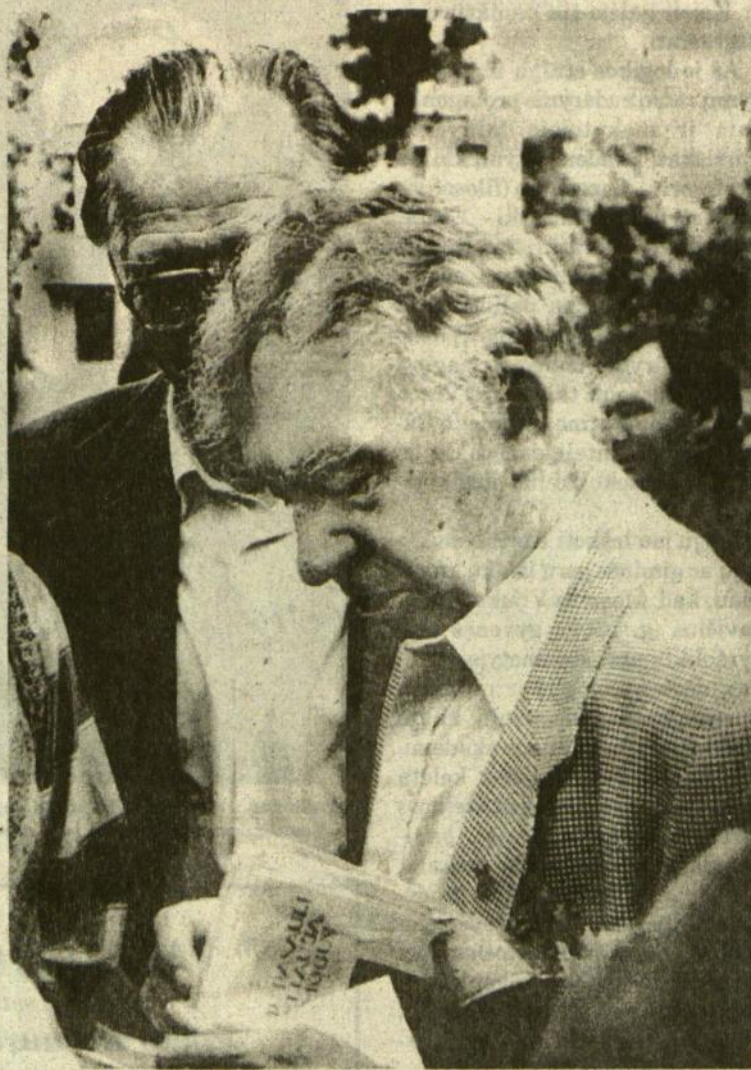
Apie Bernardo Brazdžionio poeziją

(Atkelta iš 3 psl.)

liauja žmogus", „Mes kaip žiedas", „Žemė", „Anno Domini", „Requiescat", „Neregio elegija") įeina į lietuvių lyrikos aukso fondą. Kaskart tikslingesnė tampa konstrukcija, kondensuotesnė poetinė kalba. Brazdžionis įvaldo diametraliai priešingas intonacijas, nepaprastai plačią poetinės kalbės skalę: jo eilėse girdėti graudūs rūstumas ir eleginė giedra, dinamiška ekspresija ir ramus susimąstymas, kaltinimas ir malda, apokaliptinė pranašystė ir melancholiška paguoda. Kūryboje ima vyrėti dvi temos. Pirmoji – žmogaus egzistencinė kelionė, organiškai žmogiškojo esimo dinamika: trapumas ir taurumas, susvetimėjimas ir autentiškumas, menkumas ir didybė. Žmogaus ontologinė misla dažniausiai sprendžiama religiniais terminais, atskleidžiant jo išaknijimą būtyje ir veržimasis į nepasiekiamą Tiesą, jo laikinumą ir jo išlikimą metafiziniam pasauliui anapus mirties. Antroji tema – iškrypusios XX amžiaus civilizacijos pasmerkimas, artėjančios pasaulinės katastrofos vaizdai. Čia Brazdžionis susiliecia su kitų šalių ir tautų poetais katastrofistais, ypač su ankstyvuoju Česławu Miłoszu. Jo patosas nukrypsta prieš karus, tironijas, prieš visuomenės sumaterialėjimą ir fašizaciją. Europos krizė suvokiama transcendentinėje, eschatologinėje plotmėje, kaip bręstančio kosminio perversmo, pasaulio žlugimo ir atsinaujinimo ženklas. Šiuose eilėraščiuose („Ženklių psalmė", „Girkite Dievą", „Žmogaus stebuklas", „Melas", „Paskutinis pasmerktojo myriop žodis") poetas neretai pasiekia tikrą biblinę stiprybę ir didingumą. [...]

1939-1940 metais Brazdžionis pasiekė poetinio brandumo viršūnę. Deja, kaip tik tuo metu pradėjo išsipildyti jo apokaliptinės pranašystės.

Karo metais Brazdžionis virto masių poetu ir masinės kultūros dalimi. Populiarumu įvairiuose visuomenės sluoksniuose jis toli pranoko kitus lietuvių menininkus. Šiuo laikotarpiu jis tarsi paliko nuošalyje visą pomairninę poezijos patirtį, kurią buvo taip sėkmingai naudojęs ankstesnėje kūryboje, ir grįžo prie klasikinių modelių: abejonę pavado tikrumas, painų ir prieštarą psichologinį vyksmą – vientisą ir aiški emocija, ironiją ir sarkazmą – iškilminga kalbėsena. Eiliavimas ir kompozicija taip pat gerokai priartėjo prie Maironio („Garbės himnas", „Atleisk man, Viešpatie"); sustiprėjo polinkis į didaktiką ir senoviskias alegorijas („Laisvės paukštis"). Lemtingų įvykių akivaizdoje pa-

„Bernardo Brazdžionio sugrįžimas į Lietuvą" – paskutiniai autografiniai Vilniaus aerouoste.

Vincas Korkučio nuotrauka

gausėjo publicistinių gaidų. Intensyviai reaguodamas į istorinį procesą, Brazdžionis ėmėsi uždavinio žadinti tautos viltį, raginti ją į prisikėlimą po stalininio teroro epochos. Nors istorija ne visada ir ne visur pateisino tuometinį Brazdžionio optimizmą, svarbiausias jo teiginys – tauta išlieka, vergija neamžina – tebegalioja ir šiandien. Šią mintį išpūdingai išsako daugelis jo eilėraščių („Tėvų sodybos žibuvelis", „Amžių lieptas", „Trys vizijos", „Aš čia – gyva").

Gamtos ir istorijos detalės – gabija, sentėvių kapai, kryžius, pilikalnis, panemunių sodybos, skendinčios alyvų žieduose – Brazdžionio poezijos virto lengvai atpažįstamais ženklais, kaupiančiais savyje tautos patirtį, išreiškiančiais jos dvasinį turtingumą ir nemarumą („Keleiviui", „Kur tą vėl rudenį eini..."). Įtvirtindamas samonėje pirmą prades ir esmines vertybes, – tiesą, meilę, taikumą, žmoniškumą, – griežtai smerkdamas bet koki totalitarizmą („Bepročių daina"), Brazdžionis šiuo laikotarpiu tapo pirmąsiais piliečiu ir ideologu. Ir tauta ji, ir jis pats save suvokė kaip savotišką naujųjų laikų Maironį, naujo tautinio atgimimo daininį. Kadangi Brazdžionio epocha esmingai skyrėsi nuo maironinės, šioje pozicijoje slypėjo ir pavojus prarasti kontaktą su gyvenamuoju laiku, užsisklęsti sustabarėjusioje simbolikoje, monotoniškame patrio-

tikos repertuare, įklimpti į stampus. Tačiau geriausiuose eilėraščiuose Brazdžionis to pavojaus išvengė. Nors jo poezijai kartais ir pristigdavo lyrinio gaivumo, nors joje tolydžio stiprėjo retorinis pradai, ji beveik visada liko tauri ir įtaigi.

Tremtyje – Vokietijoje ir JAV – Brazdžionis iš esmės tęsė tą poetinę liniją, kurią plėtojo per karą. Labiau negu dauguma lietuvių poetų, jis suvokė emigraciją kaip istorinį iššūkį ir užduotį. „Mes neturime pereiti į emigrantų stadiją: nei asmeniškai, nei visuomeniškai, nei politiškai, nei kultūriškai. Mes esame ir turime likti gyva, atplėšta, bet niekur neprišlyti lietuvių tautos daliai", – kalbėjo Brazdžionis 1954 metais. Poetas tremtyje, pasak jo, tebėra tautos mokytojas ir užtarėjas, apibendrinąs jos istorinę patirtį ir rengias ją būsimajam išsilaisvinimui – „... kovoj – ugnis, ir vėnas – puotoj, nevilty – paguoda, / ir šios dienos ir ryt dienos – ir sąžinė, ir viltys!" („Kūrybos žodžio credo"). Taigi poezijai skiriamas politinis ir ideologinis uždavinys. Čia Brazdžionis aiškiai atsiskyrė nuo kitų iškilųjų išeivijos poetų, – Radausko, žeminkų, bežemių, – labiau pabrėžusių estetinį ir egzistencinį poezijos pradą; tačiau jis kai kuo sutapo su Aisčiu.

Pirmasis išeivijos periodo rinkinys *Svetimi kalnai*, rašytas dar karo metais, turi ypač daug bendro su Lietuvoje spausdinta Brazdžionio poezija. Jame gausu filosofinių ir religinių miniatiūrų („Žydintis aidas", „Upės", „Smiltys ir metalai", „Žiedai, žvaigždės ir sapnai"). Poeto žodis pasižymi dideliu imlumu, darumu, klasikine tobulyste („Meilės daina"), nors mintis paprastai nėra unikali, gimstanti čia ir dabar – ji, sakykime, duota a priori ir tik poetiškai iliustruojama („Iš kalnų į kalnus", „Atpildas", „Aklasis", „Pavasario kelionė"). Bet knygoje jau nemaža vietos užima tremties realijos, konkretūs vaizdai su autobiografiniu potekste – karo nelaimės ir žiaurumai, pasitraukimas iš tėvynės, darbas fabrike, svetima nesvetinga šalis; kartkartėmis atsiranda kultūrinių asociacijų – Caspar David Friedrich, Vincent van Gogh. Tėvynės atributai lieka tik atmintyje ir svajonėse („Tenai Pažaišlio bokštai", „Atminimų miestas"), tačiau grįžimas dar atrodo įmanomas ir artimas, nostalgija yra verianti, bet ne beviltiška.

Vėlesniuose rinkiniuose tikėjimas grįžimu jau susipina su rezignacija. Knygoje *Šiaurės pašvaistė* šalia kūrinių skirtų partizanams ir Sibiro tremtiniais („Tenai dabar"..., „Kankinių palikimas"), šalia emocijų nostalgikų posmų („Benamių malda"), šalia skidint atsinaujinimo vilties („Prisikėlimas") atsiranda – nelyginant ankstyvuoju periodu – satyros, sarkastiškos publicistikos. Poetą giliai skaudina pokarinio pasaulio veidmainybė – tai, kad jo galingieji, džiaugdamiesi pergalė ir taika, užmiršta Pabaltijo ir visos Rytų Europos likimą („Laisvės obeliskas", „Veto").

Ši tematika tolydžio vis labiau plėtojama. Rinkinyje *Didžioji kryžkelė* Brazdžionis kuria, sakykime, lietuviškąjį mesianizmą variant: tėvynės kancija įgyja religinės prasmės, meilė tėvynei sutapatinama su religiniu pergyvenimu. Lietuva virsta mitine šalimi – prarastuoju rojumi ir Pažadėtąja Žeme, šiandien egzistuojanti vien kankinių ir egzilių samonėje. Poetas liudija trigąs šios šalies likimą ir pasaulio nuodėmę. Čia jo žodis prilygsta maldai. Mažųjų tautų likimas Brazdžioniu įgauna metafizinio svorio: jo neuztarnauta nelaimė (kaip Dostojevskui kūdikio kancijos) nepataisomai ardo pasaulio harmoniją, o jų atgimimas tolygus eschatologiniam išganymui.

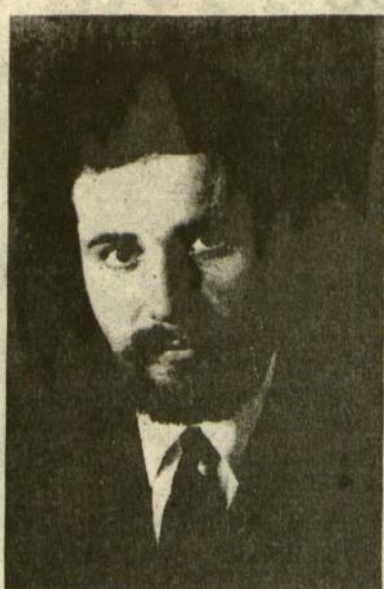
[...] Rinkinyje *Vidudienio sodai* Brazdžionis toliau reiškia savąją paprastą, bet įtaigią, gyvenimo išbandymų subrandintą filosofiją. Čia nestinga egzaltuotos kalbėsenos, vietomis dvelkiančios ir manierizmu; dekoratyviais simboliais virtusi tikrovė yra tik scena poetinė ilgesio ir tikėjimo dramai.

[...] Eilėraščiuose vyrauja kultūrinės asociacijos, senųjų civilizacijų motyvai („Princesės Sit Hat-Hor Iuvet veidrodys"), Naujojo Testamento vaizdai (ciklas „Jėzaus gyvenimas"), kartais vaikystės prisiminimai, padeda užčiuopti giluminę asmenybės vienovę („Vasaros lietus"). Išlieka ir publicistinė Brazdžionio kūrybos linija: ciklas „Liudininkai", kuriame bandoma suldyti biurokratine, mokslinė ir lyrinę kalbą, nupasakoja lietuvių tautos tragediją totalitariniame Gulago pasaulyje. Brazdžionis – bene vienintelis dabartiniame mūsų poezijos etape – plėtoja senoviskų žanrus, tokius kaip kantata ir oratorija. Naujosios žemės kraštovaizdžiai („Kvartetą") persipina su baltiškosios pristorės regėjimais („Šimtmečių žingsniai").

Šias įvairialypes savo kūrybos gijas poetas tebevarsto ir vėlyviausiuose eilėraščiuose. Juose dažnai ryškėja proginis, eksprotinis momentas (Brazdžionis, be abejo, yra žymiausias mūsų poetų tarpe improvizatorius), bet tebėra išsaugotos ir kartais randa tobulą

Nauji Lituanistikos instituto vadovai

Neseniai buvo renkamas naujas Lituanistikos instituto prezidiumas, kadangi senasis jau išdirbo dvi kadencijas iš eilės. Rinkimai vyko paštu. Į biuletenį buvo įrašytos penkių kandidatų pavardės. Visi kandidatai surinko reikalingą balsų skaičių. Išrinkta: pirmininku – dr. Andrius Valevičius, vicepirmininke – dr. Rasa Mažeikaitė, sekretoriumi – Vytautas Jonynas, išdininke – dr. Violeta Kelerienė, nare – dr. Ilona Mazičiauskienė. Kadangi išsyrus išdininke visi prezidiumo nariai gyvena Kanadoje, tai ir Instituto veiklos koordinacinis centras persikelia į Kanadą. Gal šis pasikeitimas išeis į gerą – įneš naujų gaivių vėjų į prarėtėjusios ir pasilpusios organizacijos darbą. Buvo pasigirdę balsų, kad Instituto veiklą iš viso reiktų nutraukti, tačiau dauguma narių dar nori matyti šią organizaciją kaip savarankišką vienetą, pasirodusį veikti išeivijos rengimuose moksliniuose susibūrimuose, pavyzdžiui Mokslo ir Kūrybos simpoziume Čikagoje. Tiesa, gausus būrys Instituto žmonių šiandien yra aktyviai įsijungę į 1994 metais Lietuvoje įsikūrusią Pasaulio lituanistikos bendriją, kuri jau surengė tris su-

Andrius Valevičius

važiavimus, išleido darbų rinkinį ir įsteigė Lituanistikos informacinį centrą. Jeigu dar kas nori dalyvauti minėtos Bendrijos veikloje, gali raštu pasiųsti savo pageidavimą adresu: Pasaulio lituanistikos bendrija, VPU Lituanistikos fakultetas, Ševčenkos 31, Vilnius, 2001, Lithuania. Instituto nariai į Bendriją priimami be rekomendacijų.

Lituanistikos instituto kairie nariai nėra pranešę savo naujų adresų. Prašome tai padaryti susisiekiant su Instituto sekretoriumi Vytautu A. Jonynu, 4797 Grosvenor Avenue, Montreal, Quebec, H3W 2L9 Canada.

Algimanto Kezio ir Zino Kazėno parodos

Algimanto Kezio fotografijų ir Zino Kazėno miniatiūrų paroda buvo atidaryta Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, sausio 18 dieną. Parodos atidarymo metu abu autoriai kalbėjo apie vienas kitą darbų.

Zinas Kazėnas komentavo Algimanto Kezio eksponuojamą fotografijų ciklą „Cityscapes II". Parodos kataloge autorius Algimantas Kezys šitaip išreiškia savo parodos pagrindinę mintį: „Ši fotografijų paroda yra apie namus. Fotografavau namų fragmentus. Tai – suskaldytos vietovės vaizdinys. Bet išskaidyta buitis reiškia ir tai, kad žmogus neįstengia suvokti visų būties dimensijų. Prie jų jis tegali artėti, rinkdamas pasitaikančios žinojimo trupinius, dėlioti juos viena prie kito ir tikėtis, kad viena dieną jam pasiseks suvokti tą erdvę, kurioje jis gyvena ir gyvens." Pirmoje savo knygoje apie miestovaizdžius (Cityscapes) Kezys rodė pastatus ir namus; o šioje (Cityscapes II) tik jų fragmentus, detales. Pirmoje jis pabrėžė namų, ypač dangoraižių, architektūrinius elementus; šioje jis ima filosofuoti apie pastatų fragmentų filosofinę prasmę. Namų fragmentas Keziui reiškia kiekvienos būties (taigi ir žmogaus) pačią optimistiškiausią būseną, būtent tokią, kuri yra individualizuota, savarankiška esybė. Tokia esybė žmogus turėtų džiaugtis ir ją branginti. Būdamas kažkas, kažkas ir būsi. Net ir po mirties neištripsi ir nebūties jūra, o išliksi toje jūroje neištrips, nesunykęs sienetas, tarsi tas vaizduotės vukutas nedalomas atomas. Fragmentuotos būties

išraišką visos tradicinės Brazdžionio lyrikos temos.

Jaunieji išeivijos poetai gerokai nutolo nuo Brazdžionio, neretai su juo polemizavo, tačiau jiems buvo atskaitos taškas. Jis lieka mūsų poezijos neatimamas turtas, būtina spalva lietuvių kultūros spektre – poetas humanistas, moralistas, pilietis, Česławo Miłoszo ir Boriso Pasternako bendrakeleivis, bene ryškiausiai ir tiesiausiai iš visų lietuvių rašytojų išsąkęs protestą prieš okupaciją ir priespaudą, iškėlęs kaip atsvarą totalitarizmui tradicinės žmonijos vertybes.

Roko Zubovo koncertas New York'e

Fortepijoninės muzikos mylėtojai turi retą galimybę pasiklausyti ne taip dažnai JAV atliekamų lietuvių kompozitorių kūrinių. New York'o Fortepijono mokytojų kongresas, padedamas New York'o Lietuvių Bendruomenės, rengia Roko Zubovo koncertą, kuriame šalia Beethoven'o ir Brahms'o opusų skambės Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, Vidmanto Bartulio ir Broniaus Kutavičiaus kūrinių.

Ne taip seniai džiaugėmės Roko sekme Tarptautniame Frinna Averbuch pianistų konkurse, New York'e, kurį laimėjęs pianistas lapkričio mėnį koncertavo Carnegie Recital Hall, New York'e.

Vasario 9 dieną, sekmadienį, 2:30 p.p. vėl turėsime progą išgirsti Roką Zubovą New York'e. Koncertas įvyks Donnel bibliotekos saleje, 20 West 53 Street. Įėjimas nemokamas.

Čikagiškiai tos pačios programos galės pasiklausyti vasario 23 dieną, sekmadienį, 7:30 p.p. The Beautiful Sound, Inc. saleje, County Line Square, 120 Burr Ridge Parkway, Burr Ridge, Illinois.

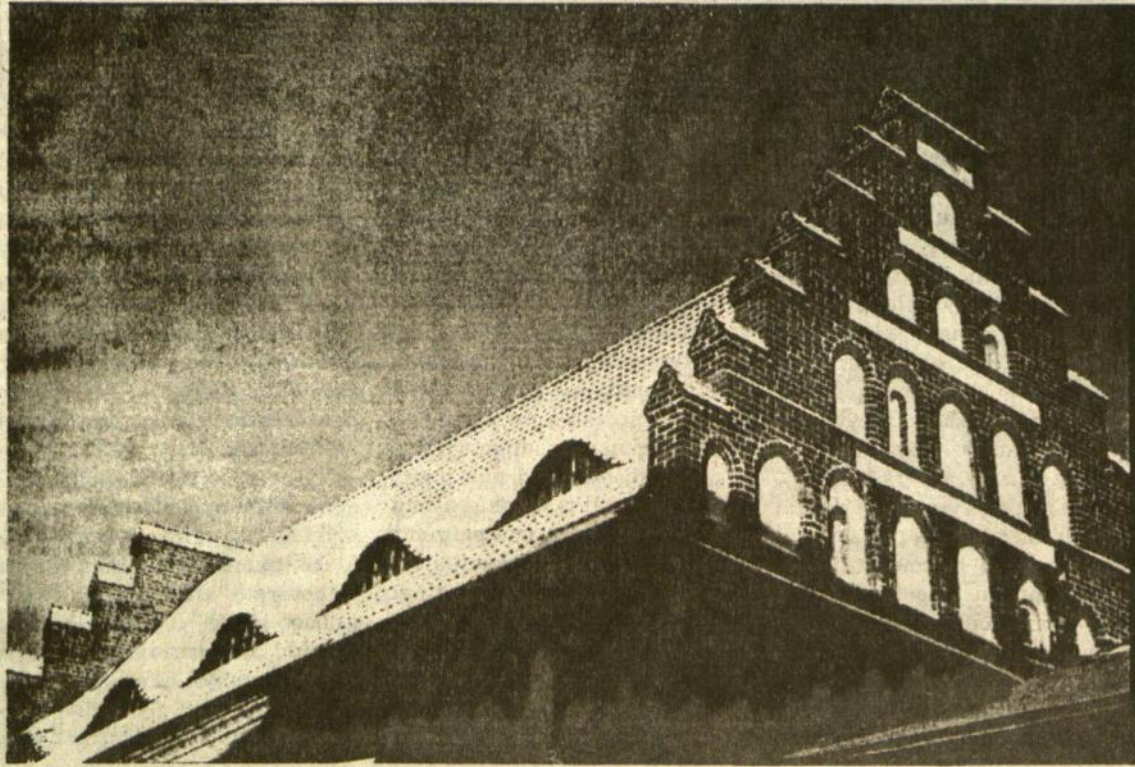
turėdavau problemų gamtos pamokose, nes ne visada suprasdavau vabzdžių ir kitų gyvųjų sandarą ir egzistenciją. Bet žinau ir esu įsitikinęs, kad daugiau ir visi kiti vabzdžiai yra labai gražūs ir spalvingi padarai. Jų forma ir spalva mane domina kaip dekoratyvumo elementai, o visa kita aš palieku vaizduotei ir spontaniškam dažu išsiliejimui. Tiesą pasakius, man šiek tiek sunkiau su vabalais. Šie, mano manymu, yra labiau individualūs ir mažiau pasiduodantys dekoratyvumui. Drugelių ir kitų skraidančių objektų serijai pripašiau apie tūkstantį visiškai skirtingų miniatiūrų. Į Ameriką atskraidinau keliasdešimčia mažiau, nes kai kurie, dar Lietuvoje bebūnant, išsilakstė. Kažkas pastebėjo, kad mano vabzdžiai pakankamai imitė (t.y. riebūs). Sutinku, nes jiems šiandien tikriausiai mažiau problemų negu mums. Tai tiek trumpai apie pasirinktą temą. Norėčiau pridėti, – turiu didelį malonumą piešti drugius ir sau ramiai įsižiūrėti į jų abstraktias skraidančias formas – po vieną, po dešimtį ar net po šimtą vienu metu".

Parodų atidarymo programos antroje dalyje Daiva Kimytė kanklėmis skambino Jono Švedo tris kūrinius: Mane motulė barė, Pageltę lapai ir Preludija.

Zinas Kazėnas

Vabalas, 1996
Akrylis, 25 x 19 cm

Algimantas Kezys

„Cityscapes II"